

КОМПЮТЪРНИ И ИНТЕРАКТИВНИ СРЕДСТВА ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ЕЗИКОВЕДСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. № 1, София, тел.: (02) 971 10 02, вѣтр. 548, мобилен: 0887 93 96 99, уеб-адрес: cyrillicmethodiana.uni-sofia.bg

Проект BG051PO001-3.3-04-0011

Европейски съюз

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Иван Юстинианов Кочев

за книгата на гл. асистент д-р Лъчезар Перчеклийски –
„Словообразуване на *nomina abstracta* в евангелски паметници от X и XI
век (С особен оглед към Мариинското четириевангелие), Благоевград, 2011

Д-р Перчеклийски е изцяло възпитаник на Филологическия факултет към ЮЗУ, Благоевград – завършил е специалността българска филология (като магистър) през 2001 година, успешно защитил докторат и спечелил конкурс за асистент.

Още в докторската си дисертация „Словообразователни категории и типове при съществителните имена в Троянския дамаскин от XVII в.“ Перчеклийски респектира с отличните си познания върху литературата по дамаскинология, излязла у нас и в чужбина. Същото се отнася и до информираността му в областта на теоретичното словообразуване – славянско и българско. Новата монография – „Словообразуване на *Nomina abstracta* в евангелски паметници от X и XI в.“, с подзаглавие в скоби „(С особен оглед към Мариинското четвороевангелие)“; е свидетелство за това, че д-р Перчеклийски проявява непрестанен интерес към различни периоди от развоя на българския книжовен език. Сега той е насочил вниманието си към езика на старобългарските паметници от X и XI в., които стоят най-близо до първоначалния Кирило-Методиев превод на богослужебните текстове (Мариинско, Зографско, Асеманиево, Ватиканско и Савово евангелие). Темата, която разработва, „Словообразуване на *Nomina abstracta* в евангелски паметници от X и XI в. (С особен оглед към Мариинското четвороевангелие)“, е изключително важна за периода IX–XI в., тъй като е свързана с процесите за надграждане на народния старобългарски език при издигането му и превръщането му в книжовен. Освен въвеждането на значително количество нови лексеми и значения за назоваване на неизвестни дотогава концепти, освен необходимите непреведени и калкирани гърцизми, двамата гениални братя кодифицират и такива словообразователни суфиксни, префиксни и суфиксно-префиксни структури (особено при отвлечените имена), които, макар и да са се срещали в диалектната реч, са били по-малко типични за нея. Така покрай народните старобългарски транспозиционни облици от типа *моръ*, *ковъ* и др. се засилва честотата на употреба на случаите

КОМПЮТЪРНИ И ИНТЕРАКТИВНИ СРЕДСТВА ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ЕЗИКОВЕДСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. № 1, София, тел.: (02) 971 10 02, вѣтр. 548, мобилен: 0887 93 96 99, уеб-адрес: cyrilmethodiana.uni-sofia.bg

Проект BG051PO001-3.3-04-0011

Европейски съюз

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

с наставките -(н)нѣ, -ѣство и на техните деривати, т. е. на основните суфикси от категориите *Nomina actionis et resultativa* и *Nomina essendi*, с които се реализира словообразуването на отвлечените имена.

Българските говори и досега са съхранили обличията от двата типа – безсуфиксния и суфиксния, които са послужили като образци за старобългарските модели (става дума за такива названия като *мор*, *ков*, *тегоба*, *биен'е//биене*, *милост*, *деводство* и др.). Също така в книжовния старобългарски език се е увеличил и броят на префиксните и префиксно-суфиксните формации, които продължават съществуването си и до днес: *потреба*, *раздел'ане* и др.

Това се отнася и до една голяма част от композитите, които, както доказват последните диалектоложки проучвания, имат подчертано народен характер, без да са книжовни калки от грѣцки. В съвременните български диалекти цифрата им надхвърля 8000 случая.

Накратко, количественото разрастване на народните славообразователни модели за абстрактни имена в богослужебните текстове от IX–XI век предопределя появилата се вече лексико-морфологична *стилова* разлика (покрай посочените по-горе други различия) между новосъздадената книжовна и диалектна форма на старобългарския език.

Някои чуждестранни слависти, особено в последните няколко десетилетия, допускат съществена грешка (съзнателно или не), като противопоставят народната (и народностната) основа на Кирило-Методиевия език на книжовната, обявявайки първата за диалектнобългарска, а втората – за общославянска (църковнославянска, старославянска, староцърковнославянска и пр.). С това те смесват двете особености на старобългарския език: 1) етническата – че той е език на българската народност; и 2) функционалната (интернационалната) – че освен като език на българските славяни, той е използван като книжовен език и от други (руски, сръбски, моравски, панонски) славяни и дори от неславяни (власи и молдовци), т. е. старобългарският език е литературен на цяла Източна Европа, като за нея той играе ролята на латинския за Западна Европа. По териториален обхват на разпространение старобългарският език е вторият писмен език (след латинския), а по време на възникване на континента – третият (след грѣцкия и латинския).

Екстралингвистичните съображения на недобронамерените слависти рухват под тежестта на огромните планини от факти, които предоставят излезлите досега старобългарски речници, използвани от д-р Перчеклийски, и

КОМПЮТЪРНИ И ИНТЕРАКТИВНИ СРЕДСТВА ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ЕЗИКОВЕДСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. № 1, София, тел.: (02) 971 10 02, вѣтр. 548, мобилен: 0887 93 96 99, уеб-адрес: cyrilmethodiana.uni-sofia.bg

Проект BG051PO001-3.3-04-0011

Европейски съюз

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

особено обемистият „Старобългарски речник“ на Института за български език при БАН, т. I (1999) и т. II (2009). В него срещу всяка книжовна старобългарска заглавна дума се привеждат новобългарските съответствия (предимно диалектни), които свидетелстват за лексикалната приемственост през различните епохи на българския език в неговия исторически развой.

Заслугата на д-р Перчеклийски се състои в това, че по един блестящ начин той доказва, че е налице и приемственост в областта на словообразуването, в случая на отвлечените имена – една от най-характерните особености при изграждането на книжовните езици. Авторът посочва, че интелектуализацията на речта през най-стария период е извършена пак на народна основа – чрез интензифициране на словообразователните способности и средства, че няма непреодолима „стена“ между двете езикови форми, че и двете са еднакво народностни от една и съща езикова епоха – старобългарската.

В Увода на книгата д-р Перчеклийски се спира на проблема за връзката на старобългарския превод и значението на абстрактните имена за новоизграждащия се книжовен език, разглежда двете старобългарски преводачески школи – Охридската и Преславската и несъмнените качества на първия евангелски превод. „*Като стъпват върху здрава народна основа* – отбелязва Перчеклийски – първите просветители и техните последователи използват различни подходи за **обогатяване на книжовния език**. За да не се затъмни значението на първоначалния текст, при означаването на отвлечени понятия Кирил и Методий и техните ученици разчитат основно на *изковаването на нови думи* въз основа на *познати на славяните от българската група* морфологични елементи и народни начини на словообразуване (мутация, транспозиция, модификация), т. е. основното средство за обогатяване на старобългарския език във времето, в което са създадени първите книжовни преводи, е **словотворчеството**” (с. 12).

В методологично отношение д-р Перчеклийски използва най-резултативните европейски постижения в славистиката – фундаменталните два тома на „*Tvoření slov...*” на М. Dokulil в Чехия, доразработката за *Nomina essendi* на полските изследователки (и най-вече на Grzegorzcykowa и Ruzynina), изследването за словашките *Nomina abstracta* на F. Bufa. Умението на д-р Перчеклийски се състои в това, че той ни предлага словообразователната рамка, в която се вметват двете основни словообразователни категории, с понятията на които се оформя логическата категория *Nomina abstracta*: *Nomina actionis et rezultativa* (с наставки **-нне, -не, -**

КОМПЮТЪРНИ И ИНТЕРАКТИВНИ СРЕДСТВА ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ЕЗИКОВЕДСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. № 1, София, тел.: (02) 971 10 02, вѣтр. 548, мобилен: 0887 93 96 99, уеб-адрес: cyrilmethodiana.uni-sofia.bg

Проект BG051PO001-3.3-04-0011

Европейски съюз

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“, съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

ѡствнѣ, -ѡство – за среден род; -шь, -га (-ѡ), -(н)тва, -остъ, -ѡба, -ѡль, -ѡхъ – за женски род; -н (*-јъ) и -ръ – за мъжки род) и Nomina essendi (с наставки -остъ, -нна, -ѡда, -отъ, -ѡинн – за женски род и -нѣ, -ѡство, -ѡствнѣ – за среден род). Тук и към едните и към другите трябва да прибавим конверсиалните образувания. Проникновен анализ е извършил авторът, като е интерпретирал и названията с нееднозначна интерпретация, които преливат към други категории.

Перчеклийски се е справил много добре с обективно трудната задача да разграничи чистите абстрактни имена от резултативните с различна (по-голяма или по-малка) степен на абстрактност. Затова е използвал и графиката, като е привел под линия и с други шрифтове онези названия, в които резултативността преобладава.

Умението да обобщава проличава у автора в сводната голяма глава „Тенденции в словообразуването на Nomina abstracta в историята на българския език (въз основа на досегашните проучвания)“ (с. 147–206). Както проличава от броя на страниците това е една втора и нова студия, хвърляща светлина върху изследванията по въпроса през различни периоди от развоя на езика: старобългарския, среднобългарския, новобългарския. През последния период прегледът се извършва в а) предвъзрожденската, б) възрожденската епоха както по отношение на съвременния български книжовен език, така и на диалектно равнище. Информираността на Перчеклийски е ограмна: не е подминат нито един автор, нито едно произведение.

Изводите, до които достига изследователят, са значителни. Той установява, че: 1) Абстрактната лексика е характерна както за книжовния български език (с по-голяма честота), така и за диалектния във всички езикови периоди; 2) Във всички епохи от българската езикова история отглаголните абстрактни имена са по-добре представени в сравнение с имената за качества и свойства; 3) Композитите също са характерни и за двете форми на българския език от всички епохи; 4) Названията за действия и за резултати от действия се образуват предимно от домашни суфикси (стари и нови). Под влияние на старата книжовна традиция и на руския книжовен език през Възраждането някои изчезнали в диалектите суфикси отново „се връщат“ в словообразователната система на българския книжовен език, а други увеличават своето количество; 5) Основните суфикси за акционнорезултативните имена и за Nomina essendi са еднакви за всички епохи. В по-късно време се наблюдава активизиране на някои непродуктивни стари форманти (-ба, -еж, -ѡк) и заглѡхване на чисто книжовни (-ие).

КОМПЮТЪРНИ И ИНТЕРАКТИВНИ СРЕДСТВА ЗА ИСТОРИЧЕСКИ ЕЗИКОВЕДСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. № 1, София, тел.: (02) 971 10 02, вѣтр. 548, мобилен: 0887 93 96 99, уеб-адрес: cyrilmethodiana.uni-sofia.bg

Проект BG051PO001-3.3-04-0011

Европейски съюз

Проектът се осъществява с финансовата подкрепа на
Оперативна програма „Развитие на човешките ресурси“,
съфинансирана от Европейския социален фонд на Европейския съюз

В общото „Заключение“ (189–206) са изведени основните мисли на труда. Новост обаче е илюстрацията на случаите чрез четивни таблици. Много приятно впечатление прави приложеният Индекс на анализирани в работата названия (с препратка към съответната страница). Списъкът на използваната литература (214–235) е прекалено обширен, но е показателен за езиковедската компетентност на д-р Перчеклийски, защото в повечето случаи посочените автори и заглавия имат отношение по темата.

Накрая бих искал да обобщя: д-р Перчеклийски нещо е овладял тънкостите на словообразователния анализ. Той прилага съвременни европейски методи при обработката на материала от петте старобългарски ръкописа. Езикът, въпреки използваната по-сложна терминология, е ясен и четивен; изводите – убедителни; стилът – безупречен. Изследването, посветено на изключително важната за нашето езикознание тема, е съществен принос в българското словообразуване.

Благоевград,
05. 12. 2011 г.

Рецензент: проф. д-р Ив. Кочев

Този документ е създаден с финансовата подкрепа на Оперативната програма "Развитие на човешките ресурси", съфинансирана от ЕС чрез ЕСФ. Цялата отговорност за съдържанието на документа се носи от Софийски университет "Св. Климент Охридски" и при никакви обстоятелства не може да се приеме, че този документ отразява официалното становище на ЕС и Договарящия орган.